

כדרך הקוצרים (עי' שבה"א פ"ד ה"א). לדעות אלו יש להגדיר את איסור הקציר אחרת, ולדעתם יש מקום אולי לשקול קציר בגרמא. ונלענ"ד שלדעות אלו התיר מרן הרב זצ"ל קציר ע"י נוכרים. ולכאורה, פועלים נוכרים אינם מעלים ואינם מורידים, אם בעל הבית הוא ישראל, אדרבה זוהי דרך הקוצרים. אך כנראה רצה מרן הרב זצ"ל למעט באיסור לפחות לדעות מסוימות, ולכן המליץ על כך.

ובזה אולי מיושבת הערתו של הגרשז"א במעדנ"א פ"ד על מרן הרב, שלאחר מכירת הקרקעות לנוכרים אין בגידולים קדושת שביעית וממילא הקצירה יכולה להיעשות כרגיל ולא דוקא ע"י נוכרים. שהרי כל איסור קצירה הוא רק בגלל קדושת שביעית וכשאינן קדושה אין איסור קצירה. אך להנ"ל י"ל שהרי בלא"ה קצירה ע"י נוכרים אינה מותרת שהרי זוהי דרך הקוצרים. וכל מגמת הרב זצ"ל היתה שלא תשתכח תורת שביעית, לפחות באיסורי תורה.

ולזמירה ולא לקצירה. אם כי לפי הסבר זה יתכן שהתירו קצירה לגמרי וכמו שכתב הגרשז"א שם.

ועיין "הר צבי" ("כרם ציון" עמ' ע"ג) שגרמא עדיפה מגוי. (ועי' מאמרנו באהלה ש"ת ח"ב סי' כ"ט ובמאמרנו לעיל סי' ה'). וא"כ הפוסקים שהתירו קצירה רק ע"י נוכרי י"ל שק"ו שיתירו ע"י גרמא. ובנ"ד י"ל שגרם קצירה יש בו גם שינוי. מיהו השינוי בקוצר ולא בנקצר ועי' מש"כ בענין שינוי במלאכות שביעית (לעיל סי' ד), שאם השינוי לא בנפעל הוא אסור בשביעית, וצ"ע. ועיין חזו"א (ב"ק סע' י"ד) שגרמא אינו שינוי.

והאמת שהדבר תלוי בסוג הגרמא, גרמא שמורגשת מאוד בעליל היא גם שינוי. אלא שחז"ל דיברו על שינוי גמור, שמשנה לא רק את איכות הקצירה, אלא גם את כמות הקצירה. וגרמא אינה פותרת את נושא הכמות.

והנה יש המתירים במופקר לקצור כרגיל, ומאידיך יש האוסרים אפי' לבי"ד לקצור

סימן מט

איסור שמור ונעבד בגבול עו"מ

שיטת הראב"ד

הראב"ד כתב בפ"ד מהל' שמו"י שמי שזרע בשביעית בתחום עו"מ אינו חייב לעקור. ויש לעיין לשיטת רבותיו של רש"י (יבמות קכ"ב ע"א) האוסרים שמור ונעבד, מה הדין בתחום עו"מ.

והנה הראב"ד עצמו במס' סוכה בהשגותיו על בעהמ"א כתב וז"ל: "א"א של צרפתי הוא זה (דעת בעהמ"א כרבותיו של רש"י ור"ת שמשומר אסור מהתורה) ואינו נכון, שלא

אסרה תורה אלא המשומר ביד ישראל מפני שעבר על והשביעית תשמטנה ונטשתה. אבל שמור ביד נוכרי לא אסרה... ואם ספיחין אסורים בשביעית כ"ש פירות ארץ עבודה בין של נוכרי בין של ישראל". עכ"ל. ומבואר בדבריו שיש לחלק בין שמור לבין נעבד. שמור בידי גוי מותר, נעבד בידי גוי אסור. וכבר תמה עליו בכפ"ת מאי שנא שמור מנעבד? ואולי יש לחלק בין קדושת הפרי לקדושת הארץ. שמור הוא חילול קדושת

אסור באכילה משום נעבד, והוא איסור מהתורה. א"כ מה הרויח הראב"ד במה שכ' שאין צורך לעקור מה שנזרע בתחום עו"מ הרי זה אסור באכילה, ומה הרוחנו בכך שאינו צריך לעקור. והמדובר שם בפול המצרי שהוא זרע, ומשמע מדבריו שהפול מותר באכילה? אא"כ נאמר שלד' הראב"ד ספיחין אסורין רק באכילה ומותרין בהנאה, ואלמלא העקירה היו מותרין בהנאה אך אם צריך לעקור הגידולים אסורים בהנאה, ודוחק.

ויתכן לומר בדעת הראב"ד שמכיון שתחום עו"מ אינו קדוש, שהרי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל, ורק מדרבנן נוהגים בו כמה מהל' שביעית, כגון איסור זריעה וכדו', אולם זהו רק איסור גברא, שאסור לאדם לעבוד שם, ולכן לא נעבד, אך אין איסור חפצא על הקרקע שאם נעבדת אסורה באכילה. יתירה מזאת, הרי לדעת המל"מ יתכן שאין קדו"ש בפירות הגדלים בתחום עו"מ. וצ"ל בדעתו שאע"פ שאסור לעבוד לכתחילה, בגלל חיוב הגברא שבדבר, הפרי אינו קדוש, כי אין חיוב חפצא על הגדל בתחום עו"מ. וא"כ גם לד' הראב"ד י"ל כנ"ל. ואף אם הראב"ד יחלוק על המל"מ ויסבור שיש קדו"ש בפרי הגדל בתחום עו"מ, מ"מ איסור נעבד שאני, כי קדו"ש יש בה גם חיוב גברא. לא מיבעיא לסוברים שהיא אפקעתא דגברא אלא גם למ"ד אפקעתא דמלכא האדם הוא המצווה לאכול פ"ש ולהתיחס לפרי בקדושה. שהרי יסודה של קדו"ש הוא במש"כ התורה "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" ולא להפסד ולא לסחורה וכו'. כלומר, מכיון שהפרי מיועד לאכילה הוא קדוש ואסור בדברים שאינם לאכילה. ואלמלא היה אדם שראוי לאוכלה יתכן שלא היתה חלה על הפירות קדו"ש. משא"כ

הפרי, שהפרי הוא הפקר ואסור לשומרו. וכשגוי שומרו, מכיון שאינו עובר עבירה, אינו אוסר את הפרי. משא"כ נעבד, העבודה היא בקרקע, או באילן המחובר לקרקע, ונמצא שהעובד מחלל את קדושת הארץ. וגוי אע"פ שאינו מצווה, סו"ס האדמה נעבדה, וכשיטת תוס' ר"א והריטב"א ע"ז ט"ו ב' והרש"ל בב"מ צ"א והמנ"ח, שקדושת הארץ מחייבת שלא תיעבד אפי' ע"י גוי. ואם גוי עבד — אסר את הפרי. (אח"כ מצאתי במעד"א שביעית סי' ז אות ו' קרוב לדברינו אלו, וה"ה במשני ח"ג סי' ב', ובש"כ).

ועיין אוצר מפרשי התלמוד סוכה (ל"ט ב' הע' 54), ועיין שיעורי הגריד"ס לסוכה (ל"ט ב') שכ' שלד' הראב"ד איסור שמור אינו בחפצא של הפירות אלא בגברא, ועכצ"ל שאיסור נעבד הוא בחפצא של הקרקע. התורה הטילה איסור חפצא על הקרקע (ושבתה הארץ) ולא על הפרי.

וסברה זו צ"ע שהרי גם הפירות קדושים וחיוב שבייתה, דהינו הפקר, חל עליהם. ובפרט למ"ד שחיוב שביעית היא אפקעתא דמלכא. (ועי' לעיל סי' ל"ו שביררנו את שיטת הראב"ד על הרמב"ם הסובר שביעית מוטלת אקרקפתא דגברא. וא"כ הראב"ד לשיטתו. אולם עיי"ש בסוף דברינו מש"כ בשם החזו"א). ולכן נראה לחלק בין נעבד שהוא במעשה לשמור שהוא בשב ואל תעשה. עי' ב"מ צ"ג ע"א שנחלקו רב ושמואל אם משמר כעושה מעשה או לא. ואפילו שמואל הסובר שם שלענין אכילת פועל משמר כעושה מעשה גם הוא יודה שלענין מעשה שבת לא קנסו משמר, אלא רק עושה מעשה, וא"כ ה"ה בשביעית משמר לא נאסר. ואולי לזה התכוון גם הגריד"ס.

ולפי"ז הזורע בא"י בשביעית לא זו בלבד שחייב לעקור מדין קנס מדרבנן, אלא הפרי

דהיינו מופקרת, ולא כשהיא שמורה, והסימן לכך הוא צורת הקציר, שאם קוצר כדרך הקוצרים מוכח שכוונתו לשמור והתורה אסרה מן השמור, אך אם קוצר מעט מעט, מוכח שכוונתו להשבית ולהפקיר, ואזי נתקיים רצון התורה – מן השבות אתה אוכל.

ועיין מלבי"ם שפי' כפאה"ש שמן המופקר מותר לקצור כדרך הקוצרים, ולכאורה תמוה, הרי יש כאן תרתי דסתרי, אם הפקיר מדוע קוצר כדרך הקוצרים? אלא ע"כ צ"ל כשקוצר לא לעצמו אלא לאחרים, ואז אין איסור בקצירה כזו. ומכאן מקור לסברה שלבי"ד אין איסור לקצור כדרך הקוצרים, רק אדם פרטי הקוצר לעצמו אסור כדרך הקוצרים.

ועיין חזו"א שכתב כן.

והגריא"ה הרצוג ב"פסקים וכתבים" ח"ג חלק עליו וכ' שגם לבי"ד אסור לקצור כדרך הקוצרים, ואולי תלויה מחלוקתם במה שכתבנו. וצ"ע.

ב. בית רידב"ז שם, (סי' ג' סעיף א') מפרש אחרת. לדעתו דרשת הספרא כוונתה לומר שמה שנזרע באיסור בשמיטה אסור באכילה. וזו כוונת הדרשה, "מן השבות אתה אוכל", רק מה שנשבת כהלכה ולא נזרע (אם כי ההמשך "מן השמור" לא מובן כ"כ לפי"ז, כי היה צ"ל מן הנעבד, ולא מן השמור, וי"ל).

והביא ראייה מהירושלמי בשקלים (פ"ד ה"א) "ההן עומר מהו שיזרע לכתחילה? לא נמצא כקומץ על שיריים שאינם נאכלים?" משמע שהשיריים אינם נאכלים מהתורה, כי אין שבות במקדש. מיהו י"ל שספיחין אסורין מדרבנן ולא הוי ממשקה ישראל. ואע"פ שהאיסור רק מדרבנן, כיון שבפועל אינו ראוי לישראל פסול גם למזבח.

איסור נעבד. הוא איסור חפצא גמור. הפרי אסור באכילה בגלל שנעבד באיסור, ואפילו אם נעבד ע"י גוי אסור, וע"כ משום שגוף החפצא דהיינו שהארץ נעבדה בשביעית הוא האיסור. וא"כ י"ל שבתחום עו"מ שאין קדושה בגוף הקרקע לענין שביעית, אין איסור נעבד.

מיהו הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם שם כ' דלא משכח"ל אלא כשזרעו גוי. וק' הרי הוא עצמו כתב בהשגותיו על הרז"ה בסוכה שאם זרעו גוי אסור משום נעבד? ואולי ר"ל בקרקע של גוי, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ד הכ"ט והראב"ד שתק לו, ונוכל להוכיח אולי מכאן שגם הראב"ד סובר כהכס"מ שיש קנין לגוי להפקיע לפחות איסור נעבד.

(וב"משנת יוסף" שו"ת ח"ג עמ' נ"ב תי' באופן אחר שמש"כ הראב"ד בהשגותיו על הרז"ה בסוכה ר"ל שאסור משום ספיחין ולא משום נעבד, ור"ל בגוי נשאר רק איסור ספיחין ובישראל האיסור מה"ת. והדבר נלענ"ד דוחק בלשון הראב"ד).

שיטת הרמב"ם

א. שיטת הרמב"ם לד' פאה"ש (סי' כ"ד ס"ק א') היא שמש"כ בתו"כ: "מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור", אין הכוונה לאכילה ממש, כי האכילה מותרת בלא"ה בין בשבות בין בשמור, אלא היתר לקצירה, מן השבות אתה קוצר כדרך הקוצרים, ואילו מן השמור אינך קוצר כדרך הקוצרים.

אולם פשטות דברי הרמב"ם מורים שגם המפקיר שדהו מותר לו לקצור רק מעט מעט. וכ"כ החזו"א בסי' י"ב ס"ק ה', וצ"ע בדברי פאה"ש.

ואת דרשת הת"כ ניתן לפרש כך: הקצירה חייבת להיות כשהתבואה שבותה,

אסור מה"ת. מיהו יש לחלק בין חדש לאיסור נוסף. ועכ"פ מקושייתו דוקא על ר"ע נלמד שהירושלמי הקשה רק לר"ע ולא לדידן.

ועיי"ש בבית רידב"ז שפי' משום שעשה של עומר דוחה ל"ת של זריעה בשביעית. וא"כ ק' הר"ז מותר לכתחילה ושבבות הוא? וי"ל דעשה דוחה בלבד ולא מתיר, ולכן נשאר איסור שבבות, וצ"ע. ועיי"ש מש"כ הרא"מ איזן בדף כ"ו לחלק בין עימות קבוע בין עשה לל"ת שאז הותרה, לבין עימות מקרי, שדחוייה. ולפי"ז הזריעה היא מקרית, אך שריפת השירים היא קבועה, ודוק. וצ"ל שמילה שהותרה בשבת נחשבת לתופעה קבועה (ועי' בי' הגר"א יו"ד סו"ס רס"ו).

למעשה, מנהג העולם לא לחוש לשיטת רבותיו של רש"י (שבה"א השלם פ"ד ה"א הע' 15) וק"ו שמור ונעבד בתחום עולי מצרים מותר.

ועיין סוכה (מ"ח א') שמים מגולין פסולין לניסוך, אע"פ שסיבת איסורם היא סכנה וכלפי שמיא אין סכנה, מ"מ מכיון שבפועל ישראל לא ישתה מים אלו משום סכנה פסולים לגבוה. וא"כ ה"ה לאיסור דרבנן כיון שבפועל אינו ממשקה ישראל פסול למזבח. ואכן זהו טעמו של הירושלמי שם משום משקה ישראל. אך רש"י ותוס' לא פירשו כן. אלא רש"י פי' משום חסרון בשיעור, משום שלדעתו אין כאן פסול משקה ישראל, כיון שסיבת האיסור אינה חלה כלפי גבוה. ולדעתו איסור דרבנן אינו פוסל למזבח.

ועיין פסחים (מ"ח א') שבדרבנן יש חילוק מן התורה לאיסור, אך בעקרון גם בדרבנן פוסלים ממשקה ישראל. ועיין קוה"ע ליבמות (סי' מ"ד אות ג'). ועיין תוס' מנחות (פ"ד א' סוד"ה שומרי) שהק' לר"ע שספיחין אסורים ממשקה ישראל איך הקריבו מהם את העומר? ותי' דכל השנים ג"כ חדש

סימן נ

עיבוד פירות שביעית (צימוקים, מיץ ריבות רסק וכד')

א. ייבוש פירות שביעית

אלמלא החידוש שנתחדש כאן, שבגלל שהירק והפת אינם ראויים לאכילה לכן פטרום מחיוב אכילה. והדברים נוטים לדעת הרמב"ן, השמטות לשהמ"צ מצוה ג', שיש מצות עשה חיובית לאכול פירות שביעית; אך מכיון שהירק והפת אינם ראויים לאכילה — פטור ממצוה זו. ומסתבר, שהתורה לא

א. במסכת שביעית פ"ח מ"ב: "שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך". ובירושלמי שם: "אין מחייבין אותו לאכול, לא קניבת ירק ולא פת שעניפשה ולא תבשיל שנתקלקל צורתו". ומלשון הירושלמי "אין מחייבין" משמע שהיה מקום לחיוב אכילה,